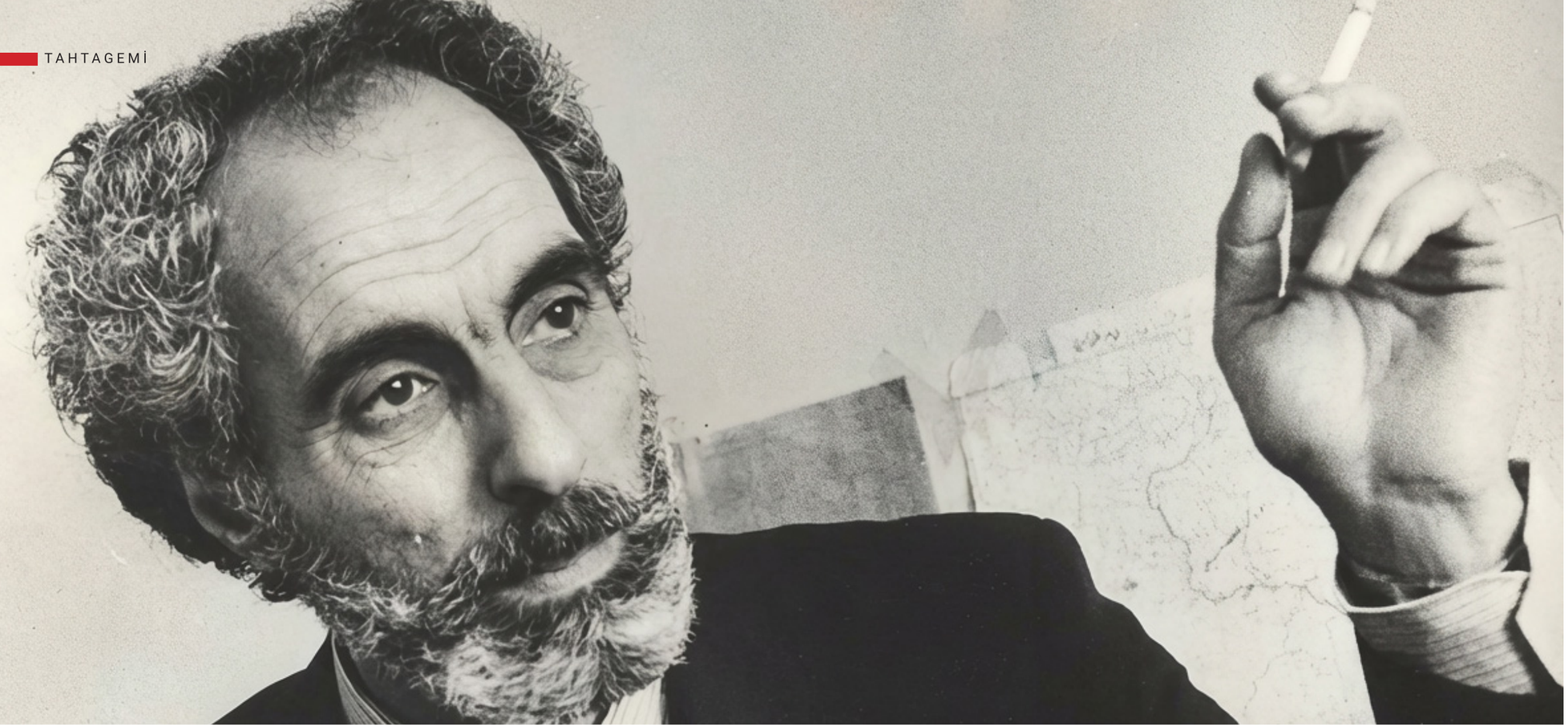

ENİS BEHİÇ MALMÖ

BOZKURDUN YALNIZLIĞI: BİR EBULFEZ ELÇİBEY AĞIDI

Hazar kıyısında bir derviş

Sovyet zindanları soğuktur. Ama bir mefkûreye (ideale) sevdalı yürekler için o soğuk, sadece çeliği sertleştiren bir su gibidir. Elçibey, gençliğinde “Pantürkist” suçlamasıyla KGB’nin o karanlık hücrelerine atıldığında, bedenini hapsedebileceklerini ama fikirlerini asla zincire vuramayacaklarını biliyordu.

Tarih bazen, büyük imparatorlukların çatırtıları arasında, göğsü daralan milletlerin nefes alabilmesi için yeryüzüne *"deliler"* gönderir. Akıllıların sustuğu, kurnazların köşe kaptığı, korkakların gölgelere sığındığı zamanlarda; bir adam çıkar ve rüzgâra karşı yürür. İşte Ebulfez Elçibey, Türk dünyasının yakın tarihindeki o en onurlu, en hüzünlü ve en dik rüzgâra karşı yürüyüştür.

Onu anlamak için Bakü’nün o gri, puslu ve petrol kokan sabahlarına dönmek gerekir. Sovyet İmparatorluğu’nun demir yumruğunun hala enselerde hissedildiği, duvarların kulakları olduğu, *"Türk"* demenin yasak, *"Hürriyet"* demenin suç sayıldığı yıllar... O yıllarda Ebulfez Kadir Güloğlu Aliyev, üniversite koridorlarında sadece tarih anlatan bir akademisyen değil, tarihin bizzat kendisine kafa tutan bir isyancıydı.

Gözlerine bakanlar, orada bir siyasetçinin hesapçı pırıltısını değil, bir dervişin çilesini görürlerdi. Uzun, ince yapısı, omuzlarına yüklenen *"Turan"* davasının ağırlığıyla hafifçe öne eğilmişti belki ama başı daima dikti. O, kravatlı bürokratların dünyasına, bir bozkır bilgesi gibi düşmüştü. Saraylarda değil, kitapların arasında; diplomatik masalarda değil, Azadlık Meydanı'nın o mahşeri kalabalığında nefes alırdı.

Onun hikâyesi, modern bir trajediydi aslında. Çünkü Elçibey, siyasetin kirli oyunlarını bilmeyecek kadar temiz, kardeşini düşmanından ayıramayacak kadar saf bir yüreğe sahipti. O, bir devlet başkanı olmaktan çok, bir milletin *"Bey"*i olmayı seçmişti. Ve tarih, Bey olmayı seçenleri hem çok sever hem de onları en derin acılarla sınardı.

girip, 20 Ocak katliamını gerçekleştirdiğinde, kan gölüne dönen caddelerde Elçibey’in gözyaşları, milletin öfkesine karıştı. O gün, Azerbaycan halkı, bu ince adamın sadece bir siyasetçi olmadığını, onların babası, abisi, *"Bey"*i olduğunu anladı.

O meydanlarda, *"Bütöv Azerbaycan"* (Bütün Azerbaycan) derken, sesi Aras Nehri'ni aşıp Tebriz'e, oradan Orta Asya bozkırlarına kadar ulaşıyordu. Hayali sadece sınırları çizilmiş bir ülke değildi; Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar uzanan o büyük Türk birliği rüyasıydı. Bu rüya, o dönem için *"delilik"*ti. Ama Elçibey, akıllıların kuramadığı dünyayı, deliliğinin cesaretiyle kurmaya talip olmuştu.

İktidarın Ateşten Gömleği

Ve zafer... 7 Haziran 1992. Azerbaycan, tarihinin ilk demokratik seçimini yaşadı. Halk, bağrına bastığı *"Bey"*ini cumhurbaşkanı seçti. Ama bu zafer, aslında onun çilesinin en büyük başlangıcıydı. Çünkü şair ruhlu bir adamı, kurtlar sofrasına oturtmuşlardı.

Elçibey, cumhurbaşkanlığı sarayına yerleştiğinde, sarayın ihtişamından tiksindi. *"Ben bu halkın parasıyla lüks içinde yaşayamam"* dedi. Kendi kıyafetlerini giymeye, mütevazı sofrasına oturmaya devam etti. Rus ordusunu Azerbaycan topraklarından çıkaran ilk lider olarak tarihe geçti. Kiril alfabesini atıp Latin alfabesine geçti; Türk dünyasıyla kucaklaşmak için köprüleri onardı.

Ancak siyaset, sadece ideallerle yürümüyordu. Siyaset; ihanet, yalan ve kumpas demekti. Ve Elçibey’in lügatında bu kelimeler yoktu. Karabağ’da savaş sürerken, cephede askerler ölürken, arkada iktidar hırsıyla yanıp tutuşanlar kuyusunu kazıyordu. O, ordusunu güçlendirmeye çalışırken, kendi atadığı komutanlar ona isyan ediyordu.

Gence İsyanı patlak verdiğinde, Elçibey hayatının en zor kararını verdi. Elinde güç vardı. İsyancıları bastırmak için emir verebilir, kardeş kanı dökülmesi pahasına koltuğunu koruyabilirdi. Dünyadaki pek çok lider bunu yapardı; iktidar için her şeyi yakarlardı. Ama o, Ebulfez Elçibey'di. *"Ben, iktidar uğruna tek bir Azerbaycanlının burnunun kanamasına izin vermem"* dedi.

Bu söz, bir siyasetçi için intihar ama bir insan-ı kâmil için zirveydi. Koltuğu, sarayı, iktidarı elinin tersiyle itti. Bakü’yü terk etti. Bu bir kaçış mıydı? Siyaseten belki evet. Ama vicdanen, bu bir fedakârlıktı. Kardeş kavgası çıkmasın, Azerbaycan bölünmesin diye kendini feda etti. Tıpkı bir mum gibi, etrafını aydınlatmak için kendini eritti ve tüketti.

Keleki’nin Karlı Dağları ve Sükût

Doğduğu yere, Nahçıvan’ın Ordubad ilinin Keleki köyüne döndü. Başkentteki o gürültülü kalabalıklardan, dünyanın o sahte alkışlarından uzaklaşıp dağların sessizliğine sığındı. Keleki, onun için bir sürgün yeri değil, bir tefekkürgâhtı artık.

Kışları sert geçerdi Keleki'nin. Kar yolları kapattığında Elçibey sobasının başında, yine kitaplarına ve hayallerine dö-